

Hoe de context je denken en kijken

Studiereis naar

bepaalt

IJsland

Onlangs bracht redactielid Mieke Staal met collega's een bezoek aan onderwijsinstellingen in IJsland. 'Met onze leer- en nieuwsgierigheidsvragen gingen we letterlijk de grens over. Onze gedeelde vraag was hoe ze in IJsland inclusief onderwijs vormgeven. En zelf wilde ik ook graag weten hoe de begeleiding van leraren er is georganiseerd.'

Voor iedere onderwijsprofessional is het vast een feestje om een week lang te mogen 'gluren bij de burens'. Ik mocht dat doen met vier collega's van de Master Passend Meesterschap. En niet zomaar bij de burens, maar in het buitenland! In een week bezochten we zes verschillende IJslandse scholen. Tussendoor hadden we de kans om twee dagen door het landschap te reizen. We hadden een geweldig contact ter plaatse, een docent aan de lerarenopleiding van de universiteit van Reykjavik. Doordat hij een tijd in Nederland had gewoond, kent hij ook het Nederlandse onderwijs. Hij hielp ons met het regelen van schoolbezoeken. We bezochten in Reykjavik twee Grunnskólar (zie kader), een school voor voortgezet onderwijs en een universiteit. Verder bezochten we een Grunnskóli in Vík en in Kefjavik.

Over het onderwijs in IJsland

Op IJsland, een eiland in de Noord-Atlantische Oceaan dat qua omvang tweeënhalf keer groter is dan Nederland, wonen ongeveer 350.000 mensen. Zij leven vooral langs de kust, omdat het binnenland van IJsland een onbewoonbare woestijn van lava en grind is. Kinderen zijn leerplichtig van zes tot en met zestien jaar. In deze periode volgen zij de Grunnskóli. Vanaf twaalf maanden kunnen kinderen naar Leikskóli; dit is niet verplicht.

IJsland heeft een jaarlijkse vrije dag voor vrouwen, Kvinnafri, op 24 oktober. Deze is het gevolg van een staking in 1975, toen 90 procent van de vrouwen het werk neerlegde om te protesteren tegen de loonkloof en ongelijkheid. De staking zette IJsland op de kaart als pionier op het gebied van gendergelijkheid.

Tegenwoordig heeft IJsland vanzelfsprekend aandacht voor gelijke rechten en inclusie.

De afgelopen jaren vestigde een groeiende groep niet-IJslandstaligen zich op het eiland. Ook komen er steeds meer toeristen. In veel horeca in Reykjavik is de voertaal Engels.

De eerste school waar we meekeken, was een Grunnskóli in Reykjavik. Deze heeft aparte taalklassen voor kinderen van de school én in de buurt gelegen scholen. Meteen

bij de ingang van de school moesten we onze schoenen uitrekken. Natuurlijk zijn er ook in Nederland scholen waar het dragen van sloffen gebruikelijk is. Toch ben ik op weinig scholen geweest waar ze dit aan bezoekers bij de ingang vroegen. We waren hierop voorbereid door onze contactpersoon en op onze 'soksloffen' maakten we kennis met het IJslandse onderwijs.

Laagdrempelige samenwerking

We kregen een presentatie van de schoolleider en van de projectleider IJslands als tweede taal. Wat ons opviel, was de zeer laagdrempelige samenwerking met de brede schoolomgeving. In de stad Reykjavik zijn vier zorgregio's. Regelmatig is er contact tussen de school en een multidisciplinair team met een schoolpsycholoog, socioloog, onderwijsadviseur, gedragsspecialist, logopedist en schoolverpleegkundige. Ook werken scholen intensief samen met ouders.

In de rest van het land bestaat eenzelfde samenwerking tussen de verschillende disciplines, maar zijn de fysieke afstanden veel groter.

IJslandse scholen hebben geen kc'ers, begeleiders of experts

Van de leraren begrepen we dat zij ervaren dat het onderwijs onderdeel is van de community. De contacten en overleggen lijken in IJsland meer fluïde te verlopen dan de gestructureerde aanpak zoals wij die kennen in Nederland. Er zijn in de scholen geen kwaliteitscoördinatoren, begeleiders of experts; teamleden pakken alles samen op. Hierin zagen we kenmerken zoals genoemd in het Talentmodel van Mol Lous (2011). Het model maakt de evolutie inzichtelijk van het medisch denken (wat heeft de leerling) via het handelingsgericht denken (wat heeft de leerling nodig) naar het denken in talenten (wat kan deze leerling en voegt de leerling toe). Het heeft ook aandacht voor de rol van leraren en begeleiders. Waar bijvoorbeeld in de tijd van het medische model vooral veel experts van buiten de school in kwamen, gaat het Talentmodel uit van de expertise van het team en het samenwerkend floreren binnen een successteam. Wat ook opvallend was: op alle scholen zagen we de visie van de school hangen bij de ingang. We begrepen dat de visie echt leidend is voor het handelen in de school. De visie is een kompas waarop de medewerkers varen.

Samen ontbijten

Al in het mailcontact werd ons gevraagd of we mee wilden eten. Gezien het tijdstip van ons bezoek konden wij de vraag niet helemaal plaatsen. Met een *open mind* hadden we 'graag' gezegd. Ter plekke bleek dat het ontbijt rond half tien was. Alle leerlingen gingen eten in een eetzaal; het onderwijzend personeel smeerde een crackertje in de lerarenkamer.

Het blijkt in IJsland op alle scholen gebruikelijk om samen te ontbijten; de school verzorgt een buffet. De medewerkers gaven aan dat dit heel prettig is en gezinnen veel stress scheelt in de vroege ochtend. Het was vanzelfsprekend op alle scholen waar we in de ochtend kwamen dat wij zouden ontbijten. Daarnaast lagen er specifieke IJslandse lekkernijen voor ons klaar. En op alle scholen was er een presentatie voor ons voorbereid.

IJslands als tweede taal

Een aantal jaar geleden kon je in IJsland het aantal kinderen dat geen IJslands sprak op één hand tellen. Inmiddels zijn er scholen waar 20 procent van de kinderen IJslands als tweede taal heeft en zijn er in Reykjavik speciale taalklassen.

We merkten dat het voor het IJslandse onderwijs een groot vraagstuk is dat niet alle kinderen het IJslands als thuistaal hebben. Er bestaat wel landelijk beleid dat aansluit bij internationale inzichten – zoals het belang van het kunnen benutten van de thuistaal om een nieuwe taal te leren (Emilsson Peskova, 2020). Toch zagen we in de praktijk een behoorlijke 'kramp' bij leraren: ze wilden leerlingen zoveel mogelijk IJslands laten spreken. Bij veel lessen was een andere taal dan IJslands niet toegestaan.

We hebben onze observaties gedeeld op de universiteit. Daar benadrukten medewerkers dat scholen wel

weten dat het belangrijk is om de thuistaal in te zetten. Bovendien is er ook een ontwikkeling gaande waarbij bevoegen leraren, tevens verbonden aan de universiteit, lesmateriaal ontwikkelen.

De grootste angst blijkt dat het Engels de IJslandse taal gaat vervangen. We zagen op scholen ambivalentie: enerzijds zijn migranten nodig voor de economie, anderzijds vinden scholen het belangrijk de eigen taal en cultuur te behouden. Een leraar zei: 'Kinderen die bijvoorbeeld uit Syrië komen, spreken Engels noch IJslands als ze aankomen. Binnen een half jaar spreken ze wél Engels en nog geen IJslands.' Het Engels pikken ze op via tv, YouTube, computerspelletjes. Vanwege die angst voor verdringing lijkt de ruimte te ontbreken om de eigen thuistaal als steuntaal in te zetten.

Op meerdere scholen hebben we meegekeken in de taallessen. Toen een leraar iets in het Engels aan ons uitlegde, vroeg een van de leerlingen: 'Mogen zij wel Engels praten?'

Tijdens een taalles IJslands waaraan wij meededen, voelde ik me verloren. Het was erg moeilijk om iets van de taal te begrijpen. Gelukkig was er ook een bevoegen leraar die met de klas een IJslands poplied ging zingen. Het refrein lukte mij.

Perspectief stuurt vraag én antwoord

Wij bleken tijdens onze reis op zoek naar antwoorden op vragen die voor de mensen die wij spraken geen vraagstukken waren. Dat was verwarrend. Net zoals wij vragen kregen over items die voor ons geen vraagstukken zijn, bijvoorbeeld over hoe je een tweede taal aanleert. Interessant om te merken hoe je eigen perspectief je vragen stuurt. Zo vroegen wij ons af hoe inclusief onderwijs geregeld is in IJsland, denkend aan alle inclusievraagstukken die spelen in Nederland, ons

gespecialiseerde onderwijs en kansengelijkheid. De IJslandse onderwijsprofessionals beantwoordden al onze inclusievragen door de bril: IJslands als tweede taal bij nieuwkomers. Andere kwesties leken niet te spelen en dus ook niet te worden herkend. Dat heeft er onder andere mee te maken dat IJsland erg dunbevolkt is. Men is van oudsher gewend om het samen te doen. Iedereen zet de eigen talenten in voor de gemeenschap. Een leerling met extra ondersteuningsbehoeften hoort er automatisch ook bij. Een kind naar een andere school sturen kan niet: buiten Reykjavik zijn de dichtstbijzijnde andere scholen soms wel tachtig kilometer oostwaarts of westwaarts. Mensen móéten het samen doen. Dat was ook te zien aan de meerdere petten die de leraren op hadden. 'Overdag was zij leraar en in de namiddag schapenhouder (of leidt zij een bed and breakfast)', zou de Belgische tv-journalist Jambers vroeger gezegd hebben.

Wat we wel zagen, is dat niet alle kinderen de hele dag in dezelfde ruimte zijn. Zo was er een aangepast programma met veel een-op-eenbegeleiding voor een jongen met het syndroom van Down, waren er mogelijkheden voor een leerling met een autismespectrumstoornis om gebruik te maken van een concentratiescherm (wat niet gebeurde; het stond werkeloos in een hoek) en hingen er hangmatjes op het schoolplein om even te kunnen chillen. Maar er was altijd ook een samen, een ontmoeting.

Oog voor de leraar

Wat ons opviel op alle scholen, was dat er oog was voor het welzijn en de ontwikkeling van leraren. Zo konden ze op alle scholen ontbijten en lunchen, tegen een kleine vergoeding. Op één school stond er een 'vitaminebar' met groente en fruit in de lerarenkamer. Op meerdere scholen was er ruimte voor ontspanning in de vorm van sport. Of er was een massagestoel. Collega's waren ook erg betrokken op elkaar; op de school in Vík was iedereen tijdens de lunchpauze vrolijk lachend een trui aan het breien volgens hetzelfde patroon. Het lijkt in de IJslandse cultuur te zitten dat mensen 'het samen doen', omdat ze op elkaar aangewezen zijn en het goed willen hebben met elkaar.

Tip van de redactie! Lees het artikel 'Inclusief onderwijs in Italië; studiereis vanuit OCW' in 'Beter Begeleiden' (mei 2025) en het artikel over inclusief onderwijs in Portugal van Follow the Money, het platform voor onderzoeksjournalistiek (2025). Je vindt deze stukken in onze materialenbank op lbbo.nl.

Daarnaast spraken we meerdere mensen die in aanmerking kwamen voor een Opleidingsbeurs. Met deze beurs kan een leraar of schoolleider een jaar lang een opleiding volgen, terwijl een vervanger diens taken overneemt. We spraken een leraar die met de beurs een master wilde gaan doen en iemand die de schoolleider een jaar verving. En op een andere school was de schoolleider net terug van een opleidingsjaar. We begrepen dat je wel een minimumaantal jaar in dienst moet zijn om voor deze beurs in aanmerking te komen.

Ingebed in de gemeenschap

Op alle scholen waar we kwamen, merkten we hoe de scholen en schoolgebouwen in IJsland een belangrijke functie hebben voor alle inwoners. De bibliotheek in de school is ook de bibliotheek van het dorp, het zwembad is direct verbonden aan het gebouw en de sportfaciliteiten zijn onder schooltijd voor de leerlingen en na schooltijd voor de overige inwoners beschikbaar. Er vinden in het schoolgebouw meerdere naschoolse activiteiten plaats, waardoor het vanzelfsprekend is om hieraan mee te doen. Het schoolgebouw van Kefjavik is zelfs ontworpen samen met de gemeenschap. Architecten vertaalden de opgestelde wensen en eisen. Aannemers bouwden het gebouw dat het beste aansloot bij de wensen.

Rotte aardappelen en gemene namen

Op een van de scholen was een grote bibliotheek aanwezig, gerund door een leraar. Deze maakt vanuit didactische overwegingen bewuste keuzes voor de aanschaf van boeken en thematisering. In deze bibliotheek werden verschillende activiteiten georganiseerd om het (plezier in) lezen te bevorderen. Door de rijkdom aan boeken, creatieve werken en gezellige leeshoekjes gingen wij 'aan'.

Een van die activiteiten was het maken van een boekenlegger, voor kerst. Alle leerlingen kozen uit een woordenlijst een woord met de eerste letter van hun voor- en achternaam. Ook voor ons lagen er boekenleggers. Wij schreven eveneens twee woorden op die correspondeerden met onze initialen. Toen wij vroegen wat de woorden bete-

kenden, kregen we antwoorden als: dampende heks, giftig moeras, kromme trollenneus en moeras slikken. Wij verbaasden ons over de, in onze ogen, negatieve namen. We associeerden deze niet direct met een gezellig kerstfeest. De leraar moest juist heel erg lachen en gaf aan dat de leerlingen dergelijke namen vol trots gebruiken. We waren ook wat verward toen we leraren vol enthousiasme hoorden vertellen dat kinderen die hun schoen met kerst zetten hier regelmatig een rotte aardappel in vinden. Niet vroeger, maar nu nog steeds! Totdat we later door het IJslandse landschap reden en liepen. Toen kregen bovenstaande voorbeelden een heel andere 'kleur'. Het landschap is zo ruig, zo gevaarlijk, zo onheilspellend. De stoom komt letterlijk uit de grond. De aarde beweegt onder je voeten. En opeens bleken de verhalen over de rotte aardappelen en namen op de boekenleggers te passen in een landschap. Daarmee realiseerden we ons weer hoe ons eigen verhaal mee resoneert in de verhalen die we hoorden op IJsland.

Praktische vakken

Wat ons verder opviel, was hoeveel *arts and craft* er op het onderwijsprogramma staat. Iedere school heeft een keuken, houtbewerkingslokaal, handvaardigheidslokaal en vaak ook nog een technieklokaal. De arts- en craftvakken worden heel serieus genomen. Zo vinden extra taallessen nooit plaats tijdens deze praktische vakken. Met al die ruimte voor creatieve vorming, beweging en zelfredzaamheid in huis (huishoudkunde) lijkt het alsof deze leerlingen minstens veertig uur per week naar school zouden moeten, maar niets is minder waar. Het aantal schooluren is in veel gevallen gelijk aan dat in Nederland. Wat we wel zagen, was dat er heel veel vakintegratie plaatsvindt. Zo was een thema over de Vikingen niet alleen aanleiding voor stel- en rekenopdrachten, maar bouwden leerlingen ook bootjes, waarbij techniek centraal stond. Ze lieten deze bootjes vanzelfsprekend ook te water om te leren over wat werkt en wat niet. Want IJsland heeft niet alleen veel ruimte in, maar ook rondom de schoolgebouwen.

Wat hebben we geleerd?

Een week lang rond mogen kijken op andere scholen, zonder de afleiding van de dagelijkse verplichtingen, is volgens mij sowieso een verrijkende ervaring. Dit mogen doen in een ander land maakt het extra leerzaam. Wat ik vooral meeneem, is het belang van context: wat logisch en vanzelfsprekend is op de ene plek, is

dat niet automatisch op een andere plek. Een tastbaar voorbeeld ter verduidelijking. Bij de gletsjer vonden we tussen alle grijze, witte en zwarte steentjes soms ook mooie groene grindsteentjes. We namen er een paar mee. Buiten het veld van de gletsjer verbleekte het groen echter tot grijs en bleken het simpele steentjes. Met deze reis stapten we in een andere wereld. We konden ons werk letterlijk achter ons laten. We gingen landgrenzen over, maar werden ook geconfronteerd met onze eigen grenzen. Deze bleken vooral te zitten in ons hoofd: gedachten, aannames en referentiekaders. We werken, zoals gezegd, alle vijf voor de Master Passend Meesterschap. Hierbij zijn het openstaan voor 'multiperspectief' en het verhaal van de ander belangrijke vaardigheden. Deze reis confronteerde ons ermee hoe moeilijk dit in de praktijk is. 'Multiperspectivisch kijken' vraagt niet alleen het kunnen ophalen en benutten van verschillende standpunten, maar ook om het bewust regisseren van de innerlijke stemmen. IJsland liet ons ervaren dat dit geen vanzelfsprekende vaardigheid is, maar een dagelijkse, intentionele keuze. Een kleine daad van pedagogisch vakmanschap, die begint bij innerlijke rust en een open houding. Zoals Pijpers-Streefkerk (2025, p. 11) zegt: 'Leren over (eigen) grenzen heen, biedt unieke leeransen. Wie verwacht met kant-en-klare oplossingen thuis te komen, doet het land en zichzelf tekort, maar wie zich openstelt voor ervaringen kan met nieuwe inzichten en nieuwe wijsheid aan de slag in de eigen Nederlandse onderwijspraktijk.'

De literatuurlijst bij dit artikel vind je in de materialenbank op [lbbo.nl](https://www.lbbo.nl).

Mieke Staal

Mieke Staal is beeldcoach(opleider), coördinator van de master Passend Meesterschap, docent aan de kc-opleidingen bij de Marnix Academie en redactielid van 'Beter Begeleiden'.

Samen sterk voor professionele begeleiders

Dit artikel is gepubliceerd in *Beter Begeleiden*, het vakblad voor leden van de Landelijke Beroepsgroep voor Begeleiders in het Onderwijs (LBBO).

De LBBO zet zich in om de positie van begeleiders in het onderwijs te verstevigen. We zijn ervan overtuigd dat begeleiders onmisbare schakels zijn in scholen. Dat begeleiders zich verbeteren als ze elkaar ontmoeten, elkaar inspireren en zich professionaliseren. Daarom verenigen we hen in onze landelijke beroepsgroep (zonder winstoogmerk).

Door lid te worden van de LBBO krijg je volop mogelijkheden om met en van andere begeleiders te leren. Bovendien kun je altijd bij de LBBO terecht voor een vraag over jouw werk – we helpen je graag!

Meer redenen om lid te worden

- 5x per jaar het vakblad *Beter Begeleiden* bij je thuis
- toegang tot onze online materialenbank vol artikelen, materialen en andere vakinhoudelijke informatie
- korting bij de LBBO Academie, vol bijeenkomsten voor begeleiders in het onderwijs
- rechtspositionele ondersteuning
- actuele beroepsstandaarden
- vertegenwoordiging in landelijke overlegorganen
- een krachtige stem in het publieke (onderwijs)debat

Wat is de LBBO?

De LBBO is de overkoepelende beroepsorganisatie voor:

- intern begeleiders
- ambulante begeleiders
- gedragspecialisten
- jonge-kindspecialisten
- beeldbegeleiders
- specialisten begaafdheid
- zelfstandige begeleiders

Meer informatie over het lidmaatschap?
Kijk op onze website: lbbo.nl